

УДК 372:2

Світлана Гром, аспірантка Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНЯТ

У статті досліджуються основні аспекти релігійної поведінки дітей дошкільного віку та визначаються психологічні цінності релігійного виховання в розвитку особистості.

Ключові слова: релігійна поведінка, релігійне виховання, християнська родина, самоактуалізація.

В статье исследуются основные аспекты религиозного поведения детей дошкольного возраста и определяются психологические ценности религиозного воспитания в развитии личности.

Ключевые слова: религиозное поведение, религиозное воспитание, христианское семейство, самоактуализация.

In the article the basic aspects of religious conduct of children of preschool age are investigated and the psychological values of religious education are determined in development of personality.

Key words: religious conduct, religious education, christian family, actualization.

Актуальність проблеми. Звичаї та обряди нашого народу пов'язані з релігією, яка поєднує духовні елементи з національними, громадськими, сімейними та особистими. Українська традиція виховання дітей тісно пов'язана з релігійним життям. Народна педагогіка вбачала розв'язання багатьох виховних питань саме в релігійній царині. Християнська релігія є добре адаптованою до соціального життя і її актуальність у сучасному суспільстві є незаперечною. Релігія, починаючи з дошкільного віку, забезпечує надійний фундамент моральності людини через утвердження віри в ідеали.

Огляд основних публікацій. Продовжуючи вивчення питання виховання дошкільнят через призму релігійності, ми відзначаємо незаперечно та вагоме значення наукових висвітлень проблеми релігійності в працях М. Бердяєва, І. Беха, А. Богуш, Г. Ващенко, К. Войтила, Ю. Дзеровича, О. Духновича, В. Зеньковського, О. Кононко, В. Котирло, Л. Калуської, М. Лосського, Н. Лисенко, І. Огієнка, В. Соловійова, М. Савчина, Г. Сковороди, О. Смірної, К. Ушинського, В. Утробіної, І. Франка, В. Холмогорової, Н. Химич, П. Юркевича, В. Яніва, та продовжуємо пошук нових наукових досліджень, котрі висвітлюють питання значення релігії в дошкільний період, і на нашу думку заслуговують на увагу.

Мета статті. Дослідити та проаналізувати аспекти релігійної поведінки дітей дошкільного віку та визначити психологічні цінності релігійного виховання в розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Існує традиція вважати, що період немовляти є часом абсолютної без релігійності. Але даний етап стосовно розвитку релігійності неоднорідний, уже в другому півріччі можна впізнати виразну, хоч і дуже зародкову релігійну поведінку. Іншими словами, немовлята переживають два етапи:

1) арелігійну фазу і 2) фазу квазірелігійної поведінки. У цій другій фазі, завдяки здатності розрізняти кольори, звуки, форми й дії, але в неї ще немає понятійного відображення світу. Дитина вже може навчитися простих релігійних жестів, наприклад вказування на ікони. Під кінець цього періоду вона в стані вимовляти окремі релігійні слова й поєднувати їх із жестами: складати долоні на слова амінь і Бог.

У першому періоді життя позаматеринським лоном для людини дуже суттєво зазнавати доброти від інших, особливо матері, що зароджує в дитині так звану правдовіру. Це дозволяє їй перемагати страх, несе виразну радість і відкритість до інших, а тим самим становить психологічний підмурок для розвитку релігійності, яка полягає в довірі до Бога [3]. Тут доречно пригадати слова Андрея Шептицького про душу дитини: "Душа дитини така, як та незаписана картка паперу. Як довго вона не записана, можна на ній написати гарні й добрі речі. Але можна написати й погані, гидкі. А коли картка паперу записана, то вже трудніше писмо на ній змінити і заступити погане писмо якимось гарним і добрим. Така то душа малої дитини. Мало чи не в першому чи другому році життя, вже тоді коли ті оченята зачинають на світі розглядатися, зачинають на білій картці душі записуватись враження, що вчасі до смерті лишуться. Якщо ті перші враження будуть добрі, святі, чисті, ясні й світлі, то вони поведуть душу дорогами ясними, чистими й світлими, а коли ті перші враження гидкі, мерзенні й брудні, то вони можуть сплямити душу в першій хвилині, коли та душа до життя пробуджується" [1].

За Ч. Валесом, [3] період раннього дитинства поділяється на два етапи.

1) Фаза релігійності "за матір'ю".

Ця фаза охоплює другий рік життя після

народження, під кінець її дитина вже може наслідувати простіші молитви. Може також розуміти відмінність релігійної ситуації від інших, які переживає. Іноді під час тематичних ігор може розігравати простіші релігійні сцени. Розвиток почуттів дозволяє дитині висловлювати деякі релігійні почуття. З огляду на непостійність дитини в цьому віці, треба бути дуже толерантним до вияву знеохочення в релігійних заняттях, а також подбати про їх короткочасність або часті переплетення з такими заняттями, які в дану хвилину можуть виявитися більш захоплюючими.

2) Витоки індивідуальної релігійності.

Значний розвиток мови в дітей на третьому році життя дозволяє їм вивчити конкретні релігійні поняття, як Бог, Ісус Христос, Марія. У цьому віці дитина вміє називати деякі місця й символи, пов'язані з релігією. Однак і надалі можливе лише короткочасне зосередження дитини, під час якого вона спроможна молитися в конкретних намірах. Має водночас відчуття винятковості молитов та інтимності пов'язаної з ними атмосфери. Попри ігровий підхід до релігії межа між ігровим й чисто релігійними явищами стає цілком виразною навіть для самої дитини [5].

У віці трьох років з'являється вже чимало запитань метафізичного характеру. Очевидно, що ці питання досить прості, адресовані вони переважно ближчим особам. Релігійні поняття часто забавні й конкретні, починають набирати магичних елементів. Ідея Бога збуджує певну повагу, а деколи і острах.

У вихованні малих дітей слід звернути увагу на те, щоб не посилювати страху, що його переживає дитина, й не переносити його на Бога, бо це могло б спричинитися до витворення невластивого Його образу. Треба зрозуміти, що трьохрічна дитина має право на антропоморфізацію Бога й сприйняття Його в казковий спосіб. Їй потрібні ігрові тлумачення літургійних актів, але водночас, про Бога слід говорити в дуже простий і сердечний спосіб.

У дошкільний період бурхливе пробудження уяви, образне сприйняття світу, як повного несподіванок та таємниць, справляє велике враження на дитину й схиляє її до прийняття вищої сили. Спостерігається сильний вплив на дітей християнської іконографії та біблійних оповідань. Певна кількість дітей ототожнює Бога з іконою. Але більшість дітей розуміють, що Бог має відчуттєво-уявний характер. Оскільки дитина найбільше послуговується зором та слухом, то за аналогією обидва ці відчуття приписує Богу й не може, наприклад, уявити, що Бог чогось не чує. Дитина в цьому віці часом плуває із св. Миколаєм.

Вважається, що антропоморфічне сприйняття Бога зменшується після чотирьох років. Під кінець передшкільля діти вже сприймають Бога як істоту нематеріальну, яка все може і лише частково подібна до людини. Стає менше конкретних уявлень про Бога, а більше рефлексійних [6].

У цей період для дітей істина про всемогутність для дітей ближча, ніж поняття про перебування Бога в людських серцях. Діти можуть переживати деякі правди віри в колі ровесників. Зростає також цікавість до релігійних актів та обрядів, у зв'язку з чим можна пропонувати молитву в різних місцях та обставинах.

Сім'я є основним суспільним середовищем для кожної людини, оскільки це суспільна група, яка об'єднує осіб, пов'язаних між собою подружними чи батьківськими стосунками. Вона виконує цілий ряд функцій, серед яких найважливіші наступні: прокреації (відтворення), мета якого – збереження біологічної неперервності; соціалізації, що покликана передати прийнятні в даному суспільстві стандарти поведінки стосовно оточуючих і традицій; рекреаційна – удома, чи сім'ї людина нав'язує ряд контактів, завдяки яким може компенсувати монотонність та втому; релігійна яка спрямована на поєднання з Церквою як новонароджених, так і старших членів родини. У релігійному вихованні необхідно застосовувати принцип поступового ускладнення, тобто поетапний перехід від простого релігійного досвіду дитини до більш інтелектуальних завдань сімейного апостолату. Тому процес виховання в християнській родині є тривалий та складний.

Аналізуючи методи релігійного виховання в сім'ї, можемо виділити декілька типів виховних принципів батьків. Ї. Словінська виділила наступні типи:

- надихаючі: жива віра дитини розглядається як первинна мета виховання. Батьки співпрацюють з дитиною, визнають її права й схвалюють самостійні пошуки, оскільки виховують її для майбутнього;

- охоронні: батьки також співпрацюють з дитиною, високо цінують зв'язок з релігійною общиною й живу віру, але при цьому дуже турбуються, щоб дитині щось не нашкодило. Охоче готові тримати дитину "під ковпаком", оскільки вважають, що це буде безпечніше для її віри;

- диригуючі: віра сприймається найперше як об'єднання догм, які дитина повинна прийняти без дискусій. Батьки не надто стараються зрозуміти

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНЯТ

релігійні проблеми своєї дитини. Неохоче йдуть на розмови з дитиною на тему релігії, оскільки вважають, що в справах віри найперше потрібен послух, а не діалог;

- автократичні: вважають за найкраще суворе виховання з абсолютним авторитетом дорослих. Релігія приймається як щось суворе, а Бог переважно сприймається в образі Судді. Такий тип виховання переважає у матерів та молодих батьків.

- корегуючі: не втручаються активно у виховання дитини, вважаючи, що це завдання Церкви. Так і батьки переважно самі мають слабкий зв'язок з Церквою і не вступають в контакт з дитиною на релігійній площині. Релігійне виховання сприймається як корегування злих виявів у поведінці дитини;

- формалістичні: не надають великого значення релігійності дитини, оскільки й самі її не цінують. Батьки вважають, що виховання має будуватися на примусі, в якому не вбачають нічого злого. Таке виховання з часом перетворюється в моралізаторство;

- байдужі: не займаються релігійним вихованням дитини, оскільки й самі не можуть визначитися в своєму ставленні до Бога. Дитину не заохочують до релігійного життя, бо не хочуть її цим переобтяжувати. Така позиція зустрічається переважно в осіб, які не визнають Церкви як організованої структури;

- ліберальні: не заперечують проти релігійного виховання, сприймаючи його як природне право дитини, але не цікавляться його перебігом. Така форма виховання більш відкрита релігійній проблематиці порівняно з байдужим типом і фактично передбачає дійстичне сприйняття Бога. У релігійному вихованні такі батьки вбачають певні психологічні цінності, наприклад розвиток особистості. Однак уникають контактів з Церквою.

Беручи до уваги релігійну перспективу, слід

відмітити, що релігійна само ідентифікація у кожній окремій особі пов'язана з усвідомленням способу сприйняття її Богом, тобто з питанням: що Бог думає про мене? Основний досвід – це прийняття істини, що Христос приймає особу в сталій і незмінній спосіб.

Самоактуалізація – це необхідність робити те, що людині доступно, й дозрівання до величі власної природи через реалізацію особового потенціалу. Зв'язок релігій із самоактуалізацією для багатьох людей визначає спосіб реалізації своїх талантів і зобов'язує їх до цього. Християнська доктрина твердить, що все, що є в людини, їй дароване, а сама вона є лише розпорядником, який зобов'язаний відзвітуватися за весь час користування. Самоактуалізація, позбавлена такої глибокої мотивації, яку приносить релігія, залишиться лише голослівним лозунгом. Тому в людини існує потреба трансцендентності, тобто перевищення свого власного "Я". Полягає вона в сприйманні себе й інших значимих особистостей, а також людського життя загалом не у вигляді засобу, а мети. Поняття трансцендентності, в релігійному контексті має принаймні подвійне значення. По-перше, відноситься до специфічних властивостей людської психіки, завдяки яким людина може (в процесі самоактуалізації) підпорядковувати інстинкти цінностям. По-друге, трансцендентним є об'єкт релігії, тобто Бог і все святе. Бог непізнаний і становить найбільшу й безмежну таємницю, в якій можуть коренитися будь-які форми самоактуалізації.

У цьому контексті варто відмітити, що самооцінка має також етично-релігійні аспекти: коли вона адекватна, то сприяє гідній поведінці, коли ж занижується то виникають: агресія, егоцентризм, легалізм (показна законопослушність) [2].

У нижченаведеній таблиці (див. таблицю 1) можна спостерігати пряму залежність між

Таблиця 1.

Етично-релігійні взаємозв'язки самооцінки

| Аспекти поведінки | Самооцінка | |
|-----------------------------------|-------------|-----------------------|
| | Висока | Низька |
| Загальна позиція | Покора | Грубість |
| Спосіб інтерпретації подій | Емпатія | Зацікавленість собою |
| Мотивація | Задоволення | Страх |
| Реакція на похвалу чи критику | Гідна | Брак почуття гідності |
| Стиль захисту особистих цінностей | Відвага | Страх |
| Джерело | Ласка | Легалізм |

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ШКОЛИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

самооцінкою та поведінкою. Варто зазначити, що при умові позитивної динаміки самооцінки, в етично-релігійних взаємозв'язках, спостерігається формування високих загально-моральних засад. Зворотній поведінковий ефект спостерігається, при низькій самооцінці.

Застосувавши дані психології пізнання, можна стверджувати, що релігія забезпечує людину системою моральних понять, опираючись на яку, вона старається впорядковувати й оцінювати світ.

Релігійність базована на любові, дозволяє уникнути небезпеки надмірного підкреслення та абсолютизації власного "Я".

Висновок. Виховання дітей на християнських засадах розпочинається в сім'ї і цей процес є тривалим та складним. Наявність релігійного компоненту у вихованні дітей дошкільного віку допомагає формувати високі морально-етичні засади, котрі стануть основою для подальшого розвитку дитини. Ми вважаємо, що відродження

християнських виховних традицій, допоможуть підростаючим поколінням дивитись на світ через призму добра та милосердя.

1. Митрополит Андрей Шептицький. Твори – OPERA. – Рим: Видання українського католицького університету ім. св. Климента Папи. – 1983. – С. 81.

2. о. Ю. Макселон. Психологія з викладом основ релігії. Львів: Монастир Монахів Студійського Уставу, Свічадо, 1998. – С. 303.

3. E.H. Erikson. Dimension of a new identity. Нью Йорк, 1974.

4. Cz. Walesa. Rozwoj religijny malego dziecka. // Jycie i Mysl. – 1978. – №4. – С. 24 – 50.

5. Cz. Walesa. Psychologiczna analiza rozwoju religijnosci czlowieka ze szczegolnym uwzglednieniem pierwszych okresow jego ontogenezy. Psychologia religii: зб. нід. пед. о. Z. Chlewinski, Любін, 1982, С. 170.

6. Z. Szmigiel. O rozwoju przedstawien Boga u dzieci w wieku przedszkolnym. // Czestochowskie Studia Teologiczne. – 1973. – С. 21 – 50.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2010

УДК 37 (44)

Леся Перхун, аспірантка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ШКОЛИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано професійну підготовку педагогічних кадрів у Франції та визначено роль та пріоритетні напрямки роботи вчителя з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: педагогічна освіта, професійна підготовка, процес інклюзії, класи залучення.

В статті проаналізована професійна підготовка педагогічних кадрів во Франції и определена роль и приоритетные направления работы учителя с детьми с особенными образовательными потребностями.

Ключевые слова: педагогическое образование, профессиональная подготовка, процесс инклюзии, классы привлечения.

In the article the professional training of pedagogical personnels is analysed in France and a role and priority work of teacher assignments is certain with children with the special educational necessities.

Key words: pedagogical education, professional preparation, process of інклюзії, classes of bringing in.

Постановка проблеми. Педагогічна освіта була й залишається пріоритетним напрямком розвитку системи освіти Франції, що визначає якість професійної підготовки кадрів у всіх сферах функціонування суспільства. Інтеграція дітей з порушенням психофізичного розвитку в звичайні освітні заклади – це світовий процес, до якого залучені всі високорозвинені країни. В основі концепції інтеграції лежить дотримання принципу прав дитини на користування всіма можливостями, які пропонує суспільство. Роль учителя в системі інклюзивної освіти є провідною,

адже саме педагог є зв'язковою ланкою між сім'єю, дитиною та школою. Залучення учнів з особливостями психофізичного розвитку до загальноосвітніх закладів є позитивною тенденцією в освітній політиці, яку підтримує і Рада Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Увагу українських учених привертають педагогічні досягнення Франції: О. Алексеева, О. Бажановська, Л. Зязюн, Г. Крючков, Н. Лавриченко [5], А. Максименко, О. Матієнко, Л. Лабазіної [4], Л. Пуховська, О. Сухомлинська, Т. Харченко [11], Л. Шаповалова [13].